

- UČENIČKE ZADRUGE: MODEL UČENJA O PARTICIPACIJI I (DRUŠTVENOM) PODUZETNIŠTVU UNUTAR ODGOJNO-OBRAZOVNOG SUSTAVA •

• UČENIČKE ZADRUGE: MODEL UČENJA
O PARTICIPACIJI I (DRUŠTVENOM)
PODUZETNIŠTVU UNUTAR ODGOJNO-
OBRAZOVNOG SUSTAVA •

Autorice / Doc. dr. sc. DAVORKA VIDOVIĆ (Fakultet političkih
znanosti Sveučilišta u Zagrebu) i MARITA GRUBIŠIĆ-ČABO (Institut za
društvena istraživanja u Zagrebu)

Zagreb, siječanj 2019.

• UVOD¹ •

Učeničke zadruge imaju dugu povijest u hrvatskom odgojno-obrazovnom i zadružnom sustavu. Osim toga, gotovo su jedinstven model praktičnog zadružnog učenja integriranoga u odgojno-obrazovni sustav. Učeničke zadruge model su praktičnog razvoja poduzetničkih i demokratskih kompetencija kroz suradnju, solidarnost, brigu o zajednici i okolišu, kao temeljna zadružna načela. Literatura o učeničkim zadrugama u Hrvatskoj je oskudna i upućuje da se počeci učeničkih zadruga vežu uz 19. stoljeće. Kao prvi oblici učeničkih zadruga spominju se učeničke organizacije za štednju, za nabavku školskog pribora i udžbenika te slične aktivnosti humanitarnog karaktera (Munjiza, 2008). Spominju se i školski vrtovi, koji su prvo bili botanički, a onda i s proizvodno-gospodarskom funkcijom kao preteče školskih zadruga (Slačanjac & Munjiza, 2007; Munjiza, 2008). Do danas su aktivnosti vezane uz školske vrtove ostali jedno od najčešćih područja aktivnosti učeničkih zadruga. Kasnije se javljaju i drugi oblici aktivnosti i proizvodnje, poput pčelarstva, prerađivanja voća, te zanatskih i umjetničko-obrtničkih djelatnosti. Tijekom reforme školstva nakon II. svjetskog rata uvode se slobodne aktivnosti učenika, unutar kojih se 1955. uspostavljaju učeničke zadruge kao oblik slobodnih, izvannastavnih aktivnosti. Nakon zastoja početkom 90-ih, s obnoviteljskom smotrom učeničkog zadrugarstva koja se održava 1995. započinje i postupna revitalizacija ovog modela (Munjiza, 2008). Iako nije samostalan pravni oblik već djeluje u okviru škole koja je osniva, i učenička zadruga nosi temeljna načela zadrugarstva. Zakon u Hrvatskoj određuje zadrugu kao "...dragovoljno, otvoreno, samostalno i neovisno društvo kojim upravljaju njezini članovi, a svojim radom i drugim aktivnostima, na temelju zajedništva i uzajamne pomoći ostvaruju, unapređuju i štite svoje gospodarske, ekonomske, socijalne, obrazovne, kulturne i druge potrebe i interese i ostvaruju ciljeve zbog kojih je zadruga osnovana." (Zakon o zadrugama, NN 128/13, 46/14). Zadruge se temelje na sedam međunarodno prihvaćenih zadružnih načela, usvojenih 1995. godine od strane Međunarodnog zadružnog saveza (*International Co-operative Alliance*) i uključuju: dragovoljno i otvoreno članstvo, demokratsko upravljanje članova, gospodarsku aktivnost članova, autonomnost zadruge, međusobnu suradnju sa zadrugama, edukaciju zadrugara i brigu za lokalnu zajednicu. Stoga je zadrugarstvo poduzetnički način djelovanja, ali koji nema za cilj samo ekonomsku korist (dobit), nego i brigu za svoje članove, za zajednicu i okoliš. Zakon i propisuje da zadrugari ne mogu raspoređivati ukupnom dobiti, već 20% dobiti trebaju reinvestirati u razvoj zadruge, te još najmanje 5% dobiti u obvezne pričuve.

Zadruga se temelji se na demokratskom upravljanju članova, što znači da svaki član ima jedan glas. U zadruzi njezini članovi zajedno odlučuju o ciljevima, strategijama djelovanja, poslovanju i raspodjeli prihoda. Stoga je zadrugarstvo vježbalište demokracije, koja članove zadruge uči suradnji, odlučivanju i preuzimanju odgovornosti.

U mnogočemu su učeničke zadruge i poligon za vježbanje društvenog poduzetništva, relativno novog koncepta, u kojem se na poduzetnički način nastoje stvoriti održivi odgovori na socijalne i društvene probleme i stvoriti pravednije društvo. Prema EU pristupu, izloženom u dokumentu Social Business Initiative (Europska komisija, 2011) i integriranom u Strategiju razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj (2015-2020), društveno poduzeće se definira kao "poslovanje temeljeno na načelima društvene, okolišne i ekonomske održivosti, kod kojeg se stvorena dobit/višak u cijelosti ili većim dijelom ulaže za dobrobit zajednice." (Vlada Republike Hrvatske, 2015). Ova Strategija prepoznaje učeničke zadruge kao model društvenog poduzetništva te ih uključuje u mjeru "Promicanje važnosti i uloge društvenog poduzetništva kroz sve oblike obrazovanja". Neki autori već su prepoznali značaj integracije koncepta učeničke zadruge i društvenog poduzetništva te višestruke koristi uključenih dionika, od učenika, škole, lokalne zajednice, do društva u cjelini (Tkalec, Quien & Posavec, 2013).

Kako zapravo funkcioniraju učeničke zadruge danas? I kakva je njihova uloga u odgojno-obrazovnom sustavu? Na koji način poštuju zadružna načela i na koji način doprinose participaciji, demokratskom odlučivanju i (društvenom) poduzetništvu kod učenika zadrugara? S kakvim se poteškoćama susreću i kako se može unaprijediti okvir oko učeničkih zadruga, kako bi njegov potencijal mogao potpunije ostvariti? Neki od ciljeva ovog rada su pokušati ponuditi odgovore na ova pitanja. No, prije svega, važno nam je ukazati na učeničke zadruge, koje, čini nam se, nisu dovoljno vidljive, prepoznate i vrednovane kao poligon za praktično učenje i izgradnju vrijednih kompetencija kod mladih.

1 Riječi i pojmovni sklopovi koji imaju rodno značenje korišteni u ovom dokumentu odnose se jednako na oba roda (muški i ženski) i na oba broja (jedinu i množinu), bez obzira na to jesu li korišteni u muškom ili ženskom rodu, odnosno u jedini ili množini.

• UČENIČKE ZADRUGE U HRVATSKOM ODGOJNO-OBRAZOVNOM SUSTAVU •

Zadrugarstvo je oblik društvenog i ekonomskog djelovanja, koje postoji gotovo u cijelom svijetu. No, učeničke zadruge su specifičan oblik zadrugarstva, i način na koji su organizirane u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu je gotovo jedinstven. One djeluju kao proizvodne izvannastavne aktivnosti unutar osnovnih i srednjih škola te drugih odgojno-obrazovnih ustanova, poput učeničkih domova i centara za odgoj i obrazovanje. U sklopu učeničkih zadruga učenici se najčešće bave poljoprivredom, izradom raznih predmeta, ukrasa, rukotvorina, te starim zanatima, ali i novim medijima i tehnologijama. U učeničkim zadruga učenici se upoznaju i prolaze kroz cijeli proizvodni proces u kojem stvaraju proizvod za tržište, te za njega ostvaruju i ekonomsku vrijednost. Drugim riječima, učenička zadruga oponaša sve aktivnosti stvarnog poduzeća (Jagodić & Seršić, 2012). U mnogim, posebno manjim lokalnim zajednicama, učeničke zadruge igraju važnu komponentu u dinamici suradnje između škole i njezina okruženja - roditelja, drugih škola, poduzeća, organizacija civilnog društva, drugih zadruga i lokalnih vlasti. Neki autori navode kako učeničke zadruge stoga mogu znatno pridonijeti ugledu škole (Jagodić & Seršić, 2012).

Osnivanje učeničkih zadruga regulirano je Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18). Zakon ne propisuje puno - u tri stavka Članka 39. ovog Zakona daje se mogućnost školama da osnuju učeničku zadrugu, kako stoji:

- 1] Škola može osnovati učeničku zadrugu kao oblik izvannastavne aktivnosti sukladno statutu škole i posebnim propisima
- 2] Škola može stavljati u promet proizvode nastale kao rezultat rada učenika
- 3] Sredstva stečena prometom proizvoda i usluga učeničke zadruge posebno se evidentiraju, a mogu se upotrijebiti samo za rad učeničke zadruge i unapređenje odgojno-obrazovnog rada.

U okviru prijedloga Cjelovite kurikularne reforme, učeničke zadruge uključene su u međupredmetnu temu "Održivi razvoj" te se spominju u međupredmetnoj temi "Poduzetništvo", kao prostor izvannastavnih aktivnosti kroz koje se mogu ostvariti predloženi sadržaji.

Proces osnivanja učeničke zadruge kreće od prijedloga ravnatelja škole, koji prijedlog stavlja školskom/nastavničkom vijeću na glasovanje. Učiteljsko/nastavničko vijeće upućuje Školskom odboru prijedlog za osnivanje učeničke zadruge te prijedlog privremenog zadružnog odbora, koji djeluje do proglašenja osnutka učeničke zadruge. Nakon razmatranja prijedloga, Školski odbor donosi odluku o osnivanju učeničke zadruge te o tomu informira Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO), Hrvatsku udruhu učeničkog zadrugarstva, kao i Ured državne uprave u županiji te gradski ured ili upravu za obrazovanje. Ravnatelj škole saziva osnivačku skupštinu učeničke zadruge, koja donosi pravila i statut učeničke zadruge. Ravnatelj iz reda učitelja/nastavnika imenuje voditelja zadruge. Osim voditelja, učenička zadruga može imati i pod-voditelje različitih sekcija unutar učeničke zadruge. Oni osmišljavaju aktivnosti, dok skupština u kojoj mogu sudjelovati učenici-zadrugari, nastavnici, roditelji, vanjski suradnici, predstavnici lokalne uprave i drugi zainteresirani građani iz lokalne zajednice, biraju tijela učeničke zadruge, poput predsjednika, tajnika, izvršnog odbora, nadzornog odbora. Nema propisanog pravilnika za rad učeničkih zadruga, no Hrvatska udruha učeničkog zadrugarstva nudi ogledne primjere osnivačkih dokumenata, koji se mogu naći na njihovim web stranicama.² Novčana sredstva koje ostvari učenička zadruga vode se preko računa škole unutar koje zadruga djeluje, ali se posebno bilježe i mogu se koristiti samo za aktivnosti i potrebe zadruge. Uloga učeničkih zadruga u ukupnom odgojno-obrazovnom procesu nije nimalo beznačajna. Uočava se njezina važnost kao "pedagoškog projekta za učinkovitije pripremanje učenika za rad i život" (Petrović, 2008:15; prema Tkalec et al., 2013). Iako nastaju u prostoru slobodnog vremena i izvannastavnih aktivnosti, navodi se kako učeničke zadruge doprinose razvoju niza kompetencija kod učenika, poput:

- radnih navika i sposobnosti, poduzetničkih vještina, odgovornosti, inovativnosti, kreativnosti, samostalnosti, ali i potrebe za suradnjom, što su bitne sastavnice stvaralačkog odnosa prema radu
- prijenosa i povezivanja znanja iz nastave u praktične djelatnosti zadruge i obrnuto
- samostalnog istraživačkog učenja

- razvijanja ljubavi prema prirodi i vrijednostima koje je čovjek stvorio svojim radom te svijest o nužnosti očuvanja ravnoteže u prirodi i zaštiti okoliša
- razvitak sposobnosti učenika te spoznaja vlastitih sklonosti
- pripremanja za izbor školskih programa i budućeg zanimanja
- sprječavanja društveno neprihvatljivog ponašanja.³

Učeničke zadruge se temelje na interaktivnom radu i na timskom radu, u kojem je značajna uloga nastavnika - voditelja zadruge i voditelja sekcija unutar zadruge. Ključne kompetencije koje učenici članovi zadruge stječu su nova znanja, primjena znanja, radne navike, ovladavanje cjelovitim procesom proizvodnje, ekološka svijest, inovativnost, poduzetništvo i kreativnost. Putem zadrugnog knjigovodstva zadrugari stječu sposobnost predviđanja i planiranja, odvažnost za donošenje bitnih poslovnih i drugih odluka.⁴ Osim toga, sudjelovanjem u zadrugama učenicima se omogućava razvoj niza vještina i osobina koje mogu pozitivno utjecati na njihovo sazrijevanje. Prema istraživanju provedenom na 96 parova učenika osnovnih škola u Hrvatskoj koje imaju učeničke zadruge, koji su upareni tako da su im izjednačena glavna obilježja (spol, dob, uspjeh) a razlikovali su se po tome jesu li ili nisu članovi učeničke zadruge, pokazalo se da učenici-zadrugari pokazuju značajniju razinu samopoštovanja od ostalih učenika (Peko et al., 2005). Autori koju su se bavili ovim područjem ističu potrebu za svestranom educiranošću voditelja koji treba obuhvatiti znanja i vještine iz specifičnog tehničko-tehnološkog područja, poduzetničko-ekonomskog i pedagoškog područja (Tkalec et al., 2013). Sudjelovanje učenika u učeničkoj zadrugi je dobrovoljno i ne vrednuje se ocjenjivanjem, a demokratični karakter zadruga omogućava učenicima da praktično steknu svijest o važnosti društvenog i političkog angažmana pojedinca.

INSTITUCIONALNI OKVIR

Ključni akteri unutar institucionalnog okvira za učeničke zadruge čine Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO) i Agencija za odgoj i obrazovanje (AZOO), kao resorne institucije u području obrazovanja, te Hrvatska zajednica tehničke kulture i Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva, kao glavna krovna nacionalna potporna organizacija učeničkog zadrugarstva. Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva (HUUZ) je osnovana 2006. godine na inicijativu Ministarstva znanosti i obrazovanja i drugih institucija⁵, kao nacionalno tijelo učeničkog zadrugarstva te kao članica Hrvatske zajednice tehničke kulture, tj. jedan od nacionalnih saveza tehničke kulture. Članstvo u HUUZ-u nije obvezno, ali čini uobičajenu praksu, pa se podaci o članstvu koje HUUZ prikuplja mogu primijeniti na ukupnu populaciju učeničkih zadruga. Glavni ciljevi i zadaće HUUZ, kako su definirani u statutu ove udruge uključuju sljedeće aktivnosti:

- razvijanje i promicanje učeničkog zadrugarstva
- provođenje cjeloživotnog učenja i obrazovanja svih dobnih skupina u području učeničkog zadrugarstva
- omogućavanje uključivanja socijalno ugroženih i marginaliziranih skupina uključujući osobe s posebnim potrebama u aktivnosti učeničkog zadrugarstva
- poticanje stalnog razvoja obrazovnih i odgojnih ciljeva učeničkog zadrugarstva u hrvatskom školskom sustavu, s posebnim naglaskom na razvoj poduzetničkih kompetencija
- jačanje prepoznatljivosti i podizanje javne svijesti o značaju učeničkog zadrugarstva u društvu
- pridonošenje razvoju svojih članica te zastupanje njihovih prava i interesa
- sudjelovanje u izradi javnih politika vezanih uz učeničkog zadrugarstvo i civilno društvo
- pridonošenje prepoznatljivosti i vidljivosti postignuća učeničkog zadrugarstva u inozemstvu.⁶

Važne aktivnosti HUUZ-a su organiziranje edukacijskih programa i treninga za voditelje učeničkih zadruga, ako i suorganiziranje smotri, sajмова i drugih manifestacija gdje se predstavljaju proizvodi učeničkog zadrugarstva.

³ Prema Hrvatskoj udruzi za učeničko zadrugarstvo, Izvor: <http://www.huuz.hr/O-nama-S7994> (pristupljeno 28. siječnja 2019.)

⁴ Prema podacima sa stranice Hrvatske udruge učeničkih zadruga, dostupno na: <http://www.huuz.hr/Uceničke-zadruge-S7857> (pristupljeno 29. siječnja 2019.)

⁵ Uz MZO, u inicijativi su sudjelovali i Ministarstvo gospodarstva

⁶ Izvor: "Statut Hrvatske udruge učeničkog zadrugarstva", dostupno na: <http://www.huuz.hr/O-nama-S7994> (pristupljeno 28. siječnja 2019.)

U visokoškolskom obrazovnom sustavu, na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu se od akademske godine 2006./2007. ⁷ izvodi kolegij "Učeničko zadrugarstvo", kao prvi takav kolegij u hrvatskom obrazovnom sustavu koji omogućuje studentima, budućim nastavnicima, stjecanje znanja o ovom modelu učenja u izvannastavnom programu.

Što se tiče sustava financijskih potpora, trenutno ne postoji cjelovit i kontinuiran sustav potpora za učeničke zadruge. Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta je sporadično dodjeljivalo nepovratne potpore učeničkim zadrugama, no takvih shema nema od 2017. godine. U novije vrijeme neke škole su dobile nepovratna sredstva iz Europskog socijalnog fonda za razvoj učeničkih zadruga (primjerice Prva osnovna škola Vrbovec). Mjere poticanja društvenog poduzetništva kroz sve oblike obrazovanja, uključujući i učeničke zadruge, koje predviđa "Strategija razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj (2015-2020)" nisu provedene.

Neki autori uočavaju kako među školama postoje velike razlike - od razine sadržaja, metoda, pristupa i aktivnosti za učenike (Posavec, 2011), a jedna od razlika je i što neke škole imaju osnovanu učeničku zadrugu te daju mogućnosti učenicima za ključne aktivnosti u razvoj kompetencija iz područja participacije i poduzetništva. Nadalje, uočavaju se i razlike među školama koje imaju učeničke zadruge - sekcije unutar učeničke zadruge i sadržaj rada zadruge ovise najviše o novčanim i materijalnim mogućnostima škole (Posavec, 2011). To upućuje na nedostatak sustavne potpore, kojima bi se svim školama i učenicima pružile jednake mogućnosti za sudjelovanje i učenje kroz učeničke zadruge.

• METODOLOGIJA •

Istraživanje učeničkih zadruga temeljilo se na eksplorativnom pristupu. Korištene su desk-metoda deskriptivne analize sekundarnih podataka (primarno je korištena baza HUUZ-a), kao i terensko prikupljanje podataka metodama fokus grupe s učenicima članovima učeničkih zadruga i polustrukturiranim intervjuima s voditeljima te predstavnicima HUUZ-a. Glavne teme diskusija i intervjua uključivale su participaciju, suradnju-solidarnost, poduzetništvo, vezu s lokalnom zajednicom percepciju vrijednosti sudjelovanja u zadrugi, te poteškoće s kojima se u djelovanju zadruge susreću. Uzorak učeničkih zadruga koje su sudjelovale u istraživanju temeljio se na prigodnim uzorkovanju u kojem je odabrano ukupno 10 učeničkih zadruga. Kako bi osigurali širu geografsku zastupljenost, određeno je pet geografskih regija (istočna - Slavonija, južna - Dalmacija, Istra, središnja - primorska, te sjeverna i Grad Zagreb), te su unutar svake regije odabrane su po dvije učeničke zadruge - jedna koja djeluje unutar osnovne škole i druga koja djeluje unutar srednje škole. Istraživanje je provedeno od listopada 2018. do siječnja 2019. Za sudjelovanje učenika u fokus grupama osiguran je informirani pristanak, potpisan od strane roditelja. Svi razgovori su transkribirani te je kvalitativna analiza provedena korištenjem NVivo programa. Istraživanje je provedeno u skladu s etičkim kodeksom struke, iskazi sudionika su anonimizirani, te se u prikazima izvornih iskaza ne koriste informacije koje bi mogle identificirati autore.

U nastavku će biti prikazani neki od podataka i nalaza proizašlih iz analize iskaza.

• PODACI O UČENIČKIM ZADRUGAMA •

Danas u Hrvatskoj ima 557 učeničkih zadruga⁸ koje su učlanjene u Hrvatsku udruhu učeničkog zadrugarstva. Od osnivanja HUUZ-a 2006. godine, kada je bilo oko 120 učeničkih zadruga, vidljivo je da je njihov broj u stalnom porastu. S obzirom na ukupan broj škola u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu⁹, oko 40% škola ima osnovanu učeničku zadrugu.

Iz podataka iz baze HUUZ-a, vidljivo je kako su učeničke zadruge znatno više rasprostranjene u osnovnim školama - 77% ukupnog broja učeničkih zadruga čine one u osnovnim školama. Ukupno ih ima ih 447, što znači da je nešto više od polovice osnovnih škola u Hrvatskoj već osnovalo učeničku zadrugu.

7 Prema Baranović et al., 2007.

8 Podaci iz siječnja 2019., prema Hrvatskoj udruzi učeničkog zadrugarstva, dostupno na: <http://www.huuz.hr/O-nama-57994> (pristupljeno 28. siječnja 2019.)

9 Prema podacima Državnog zavoda za statistiku; dostupno na https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/08-01-03_01_2018.htm; https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/08-01-02_01_2018.htm (pristupljeno 29. siječnja 2019.)

U Hrvatskoj 105 srednjih škola i 24 centra za odgoj i obrazovanje imaju osnovanu učeničku zadrugu. Gotovo sve učeničke zadruge u srednjoškolskoj razini obrazovanja javljaju se u strukovnim školama i umjetničkim školama, što je i u skladu s okvirom hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava, gdje ove škole imaju za cilj pripremati učenike za uključivanje na tržište rada. Posljednjih su godina tri gimnazije osnovale učeničke zadruge.

Najviše učeničkih zadruga trenutno djeluje u Splitsko-dalmatinskoj županiji (63) i Gradu Zagrebu (62), a ne zaostaju puno ni Osječko-baranjska (42), Primorsko-goranska (40) i Varaždinska županija (39). Najmanje ih je u Požeško-slavonskoj (11) i Ličko-senjskoj županiji (6).

• PERCEPCIJA O VRIJEDNOSTIMA SUDJELOVANJA U UČENIČKOJ ZADRUZI •

Učenici-zadruhari koji su sudjelovali u istraživanju pokazali su zadovoljstvo sudjelovanjem u učeničkoj zadruci. Mnogi od njih aktivnosti u zadruci okarakterizirali su kao zabavne, kreativne, opuštajuće, smatraju bitnim zajedništvo i međusobno pomaganje, naglašavaju kako im je bitno druženje i prijateljstva koja su sklopili te važnost što se osjećaju ravnopravnima s nastavnicima koji vode zadrugu.

Sudionik 1: „Veoma je lijep osjećaj biti član zadruge jer dok si na tim da kažem satima dok se izrađuje, potičeš svoju maštu, kreativnost i to te opušta.“

Sudionik 2: „Ja znam doći ljuta na keramičku skupinu i onda jednostavno taj bijes dok valjam glinu i dok je lupam da se spusti, ja se uvijek smirim i tako...“

Sudionik 3: „Meni je najbitnije to da se svi međusobno družimo i da si pomažemo, drugo da razvijamo kreativnost jer bez kreativnosti nema ničega i treće da zapravo svi se zabavljamo i volimo to što radimo, da uživamo u tome.“

Pokazalo se kako sudjelovanje u učeničkim zadrugama razvija suradnju i solidarnost među učenicima, ali i samostalno prepoznavanje problema i potreba u zajednici. U nekim slučajevima, učenici i učenice pokazali su izrazitu socijalnu se osjetljivost te spremnost da sami predlože i organiziraju pomoć:

„Sudionik: Ali sudjeluju i djeca.

Istraživačica: Na primjer...

Sudionik: Čak od djece smo znali dobivati poticaje za neakve humanitarne aktivnosti. Jer djeca se međusobno bolje poznaju, znaju gdje je potreba. Nedavno smo imali jednu akciju za jednog učenika nižih razreda. Dijete ima leukemiju i mogu vam reći da smo skupili preko 2000 kuna.“

Kroz aktivnosti zadruge, učenici osvještavaju recikliranje otpada, te uče i stvaraju ekološka i održiva rješenja:

Sudionik: „Na primjer sapuni naši ili labela i sve što je tako, mi to sve nam je prirodno, nema nikakvih loših kemikalija. A sad kao firme koriste puno kemikalija za hranu i za svakakve produkte. A i za robu i za svašta što mi koristimo mi recikliramo staru robu i svašta stavimo što imamo da se ne baci. I tako, recikliramo sve.“

Osim učenja, stjecanja novih znanja, učenici-zadruhari ističu i važnost same prakse, samostalnog i timskog rješavanja problema te učenja kako biti poduzetnik. Neki od odabranih iskaza najbolje ilustriraju percepciju učenika o onome što dobivaju sudjelovanjem u zadruci:

„Sudionik 1: Timski rad, da imamo tu pomoć i tu podršku od profesora i da imamo izbor i mogućnost vidjeti 'ajmo reći našu budućnost i okusiti neka iskustva koja možda u drugim školama ne bismo mogli napraviti i odrastamo na neki način.

Sudionik 2: Ja se slažem sa time svim, plus što upoznajemo druge kulture, druge ljude, upoznajemo tuđi način razmišljanja i malo smo otvoreniji prema svemu.

Sudionik 1: Na neki način, to je i opća kultura, naučimo, čisti primjer su biljke vani, naučimo nešto o tome.

Sudionik 2: Te stvari nam dobro dođu ako si mislimo doma nešto uzgajati, za nas, dobro dođu i puno bolje znam u zadruci kako se radi, nego tipa na nastavi jer na nastavi učimo teoriju i zvuči puno kompliciranije i teže nego u praksi.

Sudionik 3: Pa najvažnije je da putujemo, da upoznajemo nove ljude, stječemo nova iskustva i to, sigurno naučimo nešto novo, nešto više.

Sudionik 4: *Meni je da učimo rješavati probleme kao skupina i pojedinac, suočimo s se problemom.*

Sudionik 5: *Upoznamo druge ljude i škole, na kraju krajeva, ako ne poznamo druge razrede onda se upoznamo s njima i tako steknemo nova prijateljstva.*

Sudionik 6: *Naučili smo... zapravo smo svi tu kao mali poduzetnici."*

Voditelji koji su sudjelovali u istraživanju najčešće su naglašavali samostalnost, poduzetnički duh, odgovornost, timski rad i kreativnost, kao neke od glavnih kompetencija koje sudjelovanje u učeničkim zadrugama razvija kod učenika.

Sudionik: *„Razvija svakako njihovu samostalnost jer vide da mogu sami iz ničega nešto napraviti. Vide da ih može potegnit' materijal i dat' im ideju šta mogu od nečeg otpadnog prenamijeniti. Mislim da im može pomoć da se osamo... da se izgrade kao samostalni, sposobni, jer to jesu.“*

• MAPIRANJE POTEŠKOĆA U RADU UČENIČKIH ZADRUGA •

Na temelju iskaza sudionika istraživanja moguće je identificirati nekoliko ključnih problema, oko kojih postoje slaganja, a s kojima se susreću djelatnici škola i učenici u radu u učeničkim zadrugama.

ADEKVATAN SUSTAV VREDNOVANJA NASTAVNIKA KOJI SUDJELUJU U RADU UČENIČKE ZADRUGE

Kompenzacija za voditelja zadruga do 2014. godine bila je pravo na umanjeње minimalne norme u redovitoj ili izbornoj nastavi do 6 sati. To se promijenilo donošenjem novog Pravilnika o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi (NN, 40/14), prema kojem se poslovi vođenja učeničke zadruga mogu umanjiti normu za maksimalno 2 sata. Za srednje škole nije postojala mogućnost za umanjeње minimalne norme do unazad 2 godine, a danas je maksimalan broj sati koji se voditeljima i voditeljicama zadruga priznaje jednak kao i u osnovnim školama. Srednje škole u sklopu tablica za tjedna zaduženja dobiju broj sati za izvannastavne aktivnosti, pod koje spada i vođenje zadruga.

Voditelji zadruga koji su sudjelovali u istraživanju kao jednu od najvećih poteškoća spomenuli su kompenzaciju za vođenje učeničke zadruga.

Sudionik: *„Ključno je, školska zadruga, sve su škole imale dvadeset sati tu negdje, e sad je to došao neki ministar, koji već je, nije bitno, gdje je stavio dva sata i sad šta? Znači mi smo imali učiteljicu, koju mi vidimo na sekciji, mi smo imali sekcije one, imali smo pet, šest sekcija, je li, i sad to nekome, nije zgodno... znači vi ste imali nekoliko nastavnika, pet šest nastavnika koji su voditelji sekcija i sad ispada da oni to rade volonterski, kužite? ...Znači to ništa nije u satnici, ali svejedno ja mislim da će neke učiteljice nešto raditi, pogotovo ove niže, pogotovo naša škola ima... sad ja ne znam ovi veći 'oće li neće, to vam ne znam kazat. Znači šta je, prije si imao dvadeset, sada dva.“*

Prema navodu sudionika, voditelju zadruga priznaje se umanjeње minimalne norme za 2 školska sata, dok se nastavnicima koji su voditelji sekcija ne priznaje niti jedan. Osim toga, rezultati istraživanja pokazali su kako postoje slučajevi da voditelj zadruga nisu uopće kompenzirani za svoj rad.

Sudionik 1: *„Jako, mi koji se s time bavimo, radimo to nam je, neću reći u postotku, ali veliki dio je volonterski rad, to je zaista tako. Moram vam reći da ja do prošle godine nisam imala, ni u satnici za vođenje učenika zadruga... (...) Međutim ove godine sam se ja malo izborila jer smatram da stvarno, dosta je posla... Inače to vam ništa nije plaćeno, dakle vi radili ili ne radili plaća vam je ista, ako govorimo materijalno. To je entuzijazam, nekako krenete u to i to vas nekako vodi i šta ja znam...“*

Sudionik 2: *„...upravljanje zadrugom traži osim onih obaveza, je l', koje uključuju vrijeme za obavljanje tih poslova, satnicu traži dosta entuzijazma jer rad naše zadruga koja je prilično velika zahtijeva angažman možda veći nego sto je propisan nekakvom satnicom...“*

U nekim slučajevima upravo je nezadovoljstvo kompenzacije i percepcija da ne postoji priznanje da je rad u okviru zadruga važan bio razlog da voditelj odustane od vođenja zadruga, što za zadrugu može značiti i prestanak djelovanja.

ADEKVATNA OSPOSOBLJENOST I OPTEREĆENJE UČITELJA I NASTAVNIKA ZA RAD U UČENIČKOJ ZADRUZI

Postoji slaganje među značajnim brojem sudionika u istraživanju o tome kako opseg i vrsta rada koji je potreban za vođenje učeničke zadruge nerijetko nadilaze njihove mogućnosti.

Sudionik: „Ima, zato što je zadruga (uzdah) kako je zamišljena jako opsežna i iskreno meni stvara problem sve to provesti kao jedna osoba, moje učiteljice koje su priključene zadrugi su samo u onom dijelu nekakve ispomoći u radu pa se one na kraju prezentiraju svojim radovima na toj smotri i izložbi, ali malo je meni to previše na moja leđa jer ja trebam materijale nabaviti, raditi sa djecom, držat ih, motivirati, cijelo vrijeme biti s njima, voditi brigu o koliko su oni umorni, da li su pojeli, da li ćemo čaj napraviti, jel', pa onda treba pisati papire, kurikulum, pratiti, fotografirati, zapisivati, finiširati, unos-iznos s novcem, mislim, nema kraja, to stvarno k'o da imaš svoj mali biznis i sad jedna osoba da ga radi. Ja pokušavam koliko mogu to na djecu, ali opet sam ja ta osoba koja je odgovorna na kraju...“

Sudionik: „Da, zadruga je složeni u principu proces gdje ono što se vidi, vidi se samo radovi i nekakve smotre ili prodajne izložbe, ali iza toga od organizacije posla, imaš papirologiju koju moraš voditi, znači to je kao jedno malo... pa poduzetno društvo, tako, jel', znači sve što neki poduzetnici od sebe imaju, papire, dokumentacija, vođenja nekakve statistike tako i mi to sve imamo.“

Voditelji i voditeljice zadruga susreću se s poslovima za koje nisu obrazovani niti pripremljeni i za koje im upravo iz tog razloga treba više vremena za upoznavanje s načinom rada i provedbu istog:

Sudionik: „Onaj, onaj administrativni dio koji morate pokriti sa skupštinama, izborima, statutima... to je ono nešto s čim se zapravo... Mislim, mi nismo pravnici, nismo, ne bi smjeli biti administratori.“

Nadovezujući se na prethodne poteškoće u radu učeničkih zadruga, osim činjenice da su opseg i vrsta posla nešto što voditeljima zadruga predstavlja izazov te činjenice da postoji diskrepancija u opsegu posla i kompenzaciji koju nastavnici i školski djelatnici (ne) dobiju za uloženi rad, ostaje problem jednakog tretmana svih učeničkih zadruga. Kao što smo naveli, učeničke zadruga se međusobno razlikuju po veličini škole (broju učenika) i financijskim resursima kojima raspolaže škola koja ih je osnovala, što se odražava i na funkcioniranje učeničke zadruge. Posljedica toga je nejednaka kompenzacija za voditelje, koja ne uzima u obzir razlike u veličini škole, veličini učeničke zadruge, kao ni broju sekcija unutar zadruge. Nadalje, ne radi se razlika između zadruga koje svoje proizvode prodaju u okviru škole i zadruga koje odlaze na različita mjesta izvan škole (poput sajмова), što zahtjeva dodatni angažman i financijska sredstva.

VEZA UČENIČKE ZADRUGE S LOKALNOM ZAJEDNICOM

Jedan od nalaza ovog istraživanja jest povezanost kvaliteta učeničke zadruge i njezina voditelju i voditeljima sekcija. Tako se pokazalo kako povezanost s akterima iz lokalne zajednice u kojoj djeluje učenička zadruga u velikoj mjeri ovisi o angažmanu voditelja. Još jedan faktor koji utječe na povezanost zadruge i zajednice jest veličina sredine u kojoj se zajednica nalazi, pa tako manje zajednice pokazuju veću povezanost sa učeničkom zadrugom, i u njima učeničke zadruga imaju značajnu ulogu te okupljaju razne članove zajednice, od roditelja, preko lokalnih poduzetnika do predstavnika vlasti. Odnos sa zajednicom važan je s više aspekata: prilikom osnivanja same zadruge (s obzirom kako je preporuka HUUZ-a uključiti članove zajednice u upravljačka tijela učeničke zadruge); u materijalno-financijskom smislu (na primjer, prepoznavanje u proizvodima zadruge kvalitetan suvenir koji će otkupiti u određenoj količini za reprezentaciju, realizacija nagradnih izleta, nabava osnovnih sredstava); u pozivanju učeničkih zadruga da sudjeluju kao ravnopravni izlagači na manifestacijama gospodarskog, poljoprivrednog i turističkog značaja (npr. Markov sajam, Zagrebački velesajam, Gospodarski sajmovi, Božićni sajam, Dani kruha, Dani jabuka, Sajem cvijeća, Špancirfest, Noćnjak, te druge manifestacije i humanitarne akcije); veza sa zajednicom učenicima članovima zadruge omogućuje dodatno upoznavanje ljudi koji rade u području njihovog interesa i uvid u poslovanja srodna njihovom obrazovanju¹⁰. Uzevši u obzir prethodno spomenute probleme, postoji mogućnost da se veza sa zajednicom ne ostvari do svog punog potencijala. Osim spomenutog, veza sa zajednicom dodatno omogućuje vidljivost samih zadruga:

Sudionik: „Bitno je da zainteresira i širu zajednicu, to je jako bitno, znači da širu zajednicu, u smislu grada, županije da budu svjesne da takve aktivnosti postoje. Teško je to osim samih đaka koji su

¹⁰ Prema Hrvatskoj udruzi učeničkog zadrugarstva, Izvor: <http://www.huuz.hr/Ucenicke-zadruga-57857> (pristupljeno 22. 1. 2019.)

prisutni, pa onda opet roditelja koji su svjesni manje ili više da to postoji. Te promotivne aktivnosti, evo konkretan primjer: bili smo na natjecanju, ovoga, ne na natjecanju, to je bila smotra, konkretno mi smo osvojili prvo mjesto u zadruzi i oni su se silno trudili i stvarno su to naglašavali i medijima i sa plakatima i bilo kakvim i bilo je i na dobrom mjestu, ali nije bilo toliko posjećeno, ne znam šta je razlog tome. Oni svi koji su došli oni su se iznenadili, ali su uglavnom to bili učenici koji su onda bili dovedeni od strane svojih nastavnika, kao posjet, grupno, ali i pojedinačno, mada je to sve bilo otvorenog karaktera, dolasci su bili vrlo vrlo oskudni.”

DOBROVOLJNOST SUDJELOVANJA UČENIKA I UČITELJA/NASTAVNIKA

Još jedna problematika uočena u istraživanju odnosi se na dobrovoljno sudjelovanje kako učenika tako i djelatnika škole u okviru učeničke zadruge. Pokazalo se kako se načelo dobrovoljnosti sudionika u učeničkoj zadruzi ne poštuje u svim slučajevima. Događa se, naime, kako su nastavnici primorani da vode učeničku zadrugu, bez obzira na njihovu osobno zainteresiranost.

„Istraživač: *Kako to da ste vi odlučili preuzeti, ako smijem pitati?*

Sudionik: *Nisam odlučila.*

Istraživač: *A niste?*

Sudionik: *To je bilo zaduženje koje sam dobila.*

Istraživač: *Od ravnatelja?*

Sudionik: *Da.”*

Pokazalo se kako je se nekad voditeljska uloga nad učeničkom zadrugom dodjeljuje učiteljima/ nastavnicima koji nemaju dovoljan broj norma sati. Uzevši u obzir koliko je za uspjeh učeničke zadruge važna uloga i motiviranost voditelja, prisilno odrađivanje tog posla može utjecati na sve aspekte kvalitete zadruge:

„Istraživačica: *A kako to da je prestala raditi? (zadruga)*

Sudionik: *To vam često zna biti vezano za rad kadra. Nema kadra u smislu, netko se možda ne želi time baviti, netko ide na porođajno, netko otiđe iz škole a bavio se zadrugarstvom, pa se netko drugi uključi, često su vam to razlozi, ne neki, ne znam koji sad..*

Istraživačica: *Da, nije ono ne idu proizvodi, ne prodaje se.*

Sudionik: *Ne, ne, to vam najčešće nije razlog, najčešće je razlog taj kadrovski, tko se time bavi.”*

U drugim slučajevima, pokazalo se da niti sudjelovanje učenika u zadruzi nije uvijek dobrovoljno. Najčešće se radi o tome da učenici nisu adekvatno informirani o tome što je učenička zadruga, niti da se radi o izvannastavnoj aktivnosti, već se redovne aktivnosti nastave isprepliću s aktivnostima zadruge te se učenicima za sudjelovanje dodjeljuju ocjene.

„Istraživač: *Znači, mogle ste i odbiti, jel'? (sudjelovanje u zadruzi)*

Sudionik: *Da.*

Ispitanik: *Ali nas je profesorica upozorila na početku da mi to radimo za zadrugu.*

Istraživač: *OK, a kako to da niste odbili? Nitko od vas, jel'?*

Sudionik: *Zato što to ulazi u ocjenu. U zalaganje i sve. Znači, imamo broj komada, tipa 100 komada, 10 učenika neka je na nastavi, 10 učenika radi. Ako su ispunili zadatak odlazi im u zalaganje i sve to. Dobivamo ocjene.”*

Osim što se protivi temeljni načelima zadrugarstava, gdje je dobrovoljnost jedno od temelja zadrugnog djelovanja, u slučaju u kojem je učlanjivanje učenika u zadrugu nametnuto na bilo koji način, gube se povoljni aspekti koje su prepoznati kao posljedica dobrovoljnog učlanjivanja.¹¹ Naglašava se kako učenici dobrovoljnim učlanjivanjem postaju suodgovorni za njen rad i uspjeh ili neuspjeh, kroz nju proživljavaju i želu za poželjnim uspjehom i za stjecanjem određenih znanja te vještina. Osim toga, na taj se način kod učenika razvija osobnost i druge pozitivne karakterne crte i stječe sposobnost za uspješno suočavanje s životnim problemima i stječu vještinu kako uočiti priliku i kako priliku pretvoriti u poduhvat, osobni ili profesionalni.

11 Bučar, M., prema Hrvatskoj udruzi učeničkog zadrugarstva, Izvor: <http://www.huuz.hr/Ucenicke-zadruge-S7857> (pristupljeno 29. sječnja 2019.)

PARTICIPACIJA UČENIKA U ODLUČIVANJU UNUTAR UČENIČKE ZADRUGE

Pored primjera dobre prakse, u kojima se radi na uključivanju učenika u odlučivanje i sve procese upravljanja zadrugom, uočeno je postojanje i suprotne prakse. U nekim učeničkim zadrugama, učenike se ne tretira kao ravnopravne zadrugare koji imaju pravo i trebaju sudjelovati u svim fazama proizvodnje, prodaje i upravljanja zadrugom. Takva praksa svakako umanjuje potencijale koje učenička zadruga ima u razvoju učeničkih kompetencija vezanih uz participaciju i poduzetničke vještine.

„Sudionik: *Sva djeca iz škole bi se okupila da beru masline.*

Istraživač: *I to je to, ne sudjeluju dalje u procesu?*

Sudionik: *Ne baš.*

Sudionik 2: *Ja ne znam šta se radi s njima.*

Istraživač: *Pa radi se ulje.*

Sudionik 2: *A pa znam, ali kako?*

Istraživač: *Znači ne sudjelujete?*

(...)

Sudionik: *Mislim da je to možda komplicirano za djecu, pa ih se ne uključuje.“*

• ZAKLJUČCI I PREPORUKE •

Učeničke zadruge su vrijedan model iskustvenog učenja o participaciji, ekonomskoj demokraciji i (društvenom) poduzetništvu i predstavljaju jedinstven model integriran u odgojno-obrazovni sustav. Učenici-zadrugari kroz sudjelovanje u zadrugama mogu razviti različite kompetencije, poput upravljanja, suodlučivanja, poduzetnosti, solidarnosti, suradnje, što sve utječe na njihov proces sazrijevanja i izgradnje samopoštovanja. Provedeno istraživanje zahvatilo je samo neke aspekte oko djelovanja učeničkih zadruga i stoga su njegovi nalazi ograničenog dosega. Pokazalo se kako postoje različita iskustva i učenika-zadrugara i voditelja zadruga, i dok neke učeničke zadruge predstavljaju prave modele dobre prakse, u drugima se sudionici susreću s manjim ili većim teškoćama. Zbog velikog potencijala koji sudjelovanje u učeničkim zadrugama ima, posebno za razvoj učeničke participacije i (društvenog) poduzetništva, čini se važnim ukazati na probleme, kao i predložiti korake te aktivnosti koji bi mogli unaprijediti okvir oko učeničkih zadruga, olakšati njihovo funkcioniranje, te povećati vidljivost dobrih praksi koji mogu postati model učenja za druge.

PRIJEDLOZI POBOLJŠANJA U ODGOJNO-OBRAZOVNOM OKVIRU

- Pokazalo se nužnim raditi na povećanju vidljivosti i prepoznatljivosti učeničkih zadruga, kako za gospodarstvo, tako i za širu javnost. Preporučamo poboljšanje online vidljivosti učeničkih zadruga, primjerice kroz online kampanju koju bi provelo Ministarstvo znanosti i obrazovanja u suradnji s HUUZ-om i drugim relevantnim akterima. Posebno se čini važnim učiniti vidljivim primjere učeničkih zadruga s dobrom praksom kako bi služili kao model učenja za druge.
- Kontinuirano unapređivanje poveznice između učeničkih zadruga, zajednica u kojima djeluju i gospodarstva. Posebno je važno unaprjeđivati povezanost učeničkih zadruga s gospodarskim subjektima koji djeluju u području proizvodnje zadruga, koja se može ogledati u raznim oblicima podupiranja učeničkih zadruga (primjerice, kroz lakšu i cjenovno nižu dostupnost materijala, strojeva i drugih resursa potrebnih za rad; kroz uključivanje učeničkih zadruga i njihovih proizvoda u promotivne aktivnosti gospodarstvenika). U ovom koraku je nužna uključenost lokalne uprave i samouprave.
- Uvođenje sustava koji bi pratio pokazatelje postignuća učenika-zadrugara nakon završenog školovanja. Budući da su kompetencije koje učenici stječu aktivnim sudjelovanjem u učeničkim zadrugama nedovoljno istražene, preporuča se da relevantno potporno tijelo, poput HUUZ-a, u suradnji sa školama i Hrvatskim zavodom za zapošljavanje, uvede sustav prikupljanja statističkih podataka o bivšim učenicima-zadrugarima na tržištu rada, posebice kako bi se utvrdilo u kojoj mjeri bivši zadrugari pokreću samostalne poduzetničke pothvate.
- Uvođenje kontinuiranog sustava potpora za učeničke zadruge iz nacionalnih i drugih sredstava (poput EU fondova). Takav sustav omogućio bi dodatna sredstava za razvoj učeničkog zadrugarstva, posebno za škole i lokalne zajednice koje imaju manje financijske resurse na raspolaganju. Osim toga, time bi se i druge škole, koje još nemaju osnovane učeničke zadruge, potakle na osnivanje.

PRIJEDLOZI POBOLJŠANJA INSTITUCIONALNE PODRŠKE ŠKOLAMA I UČITELJIMA/ NASTAVNICIMA

- Unaprijediti sustav adekvatnog vrednovanja rada učitelja/nastavnika koji su uključeni u vođenje učeničke zadruge. Preporuča se da relevantne institucije, poput Ministarstva znanosti i obrazovanja i Agencije za odgoj i obrazovanje, razviju prijedlog o smanjenju minimalne nastavne norme u redovitoj ili izornoj nastavi za voditelje zadruga, kako bi se adekvatno vrednovao njihov angažman. Pokazalo se kako bi bilo stimulirajuće uvesti razlike u vrednovanju nastavnog rada s obzirom na veličinu i kompleksnost zadruga, tj. s obzirom na broj članova i broj sekcija zadruga. Također, preporuča se uvođenje sustava vrednovanja (pod)voditelja sekcija unutar zadruga, s obzirom na veličinu pojedine sekcije (broj učenika).
- Unaprijediti sustav profesionalne podrške učiteljima/nastavnicima koji su uključeni u rad učeničkih zadruga. Iako HUUZ i njezine podružnice organiziraju radionice koje omogućavaju edukaciju nastavnika za otvaranje i vođenje zadruga, dodatno se preporuča kontinuirano stručno osposobljavati učitelje i nastavnike koji su uključeni kao voditelji u rad učeničke zadruga, putem programa osmišljenih i organiziranih od strane Agencije za odgoj i obrazovanje i HUUZ-a. Osim stručnih tehničkih i tehnoloških znanja iz specifičnog područja, nastavnom osoblju potrebno je osigurati edukaciju o zadrugarstvu i procesu upravljanja zadrugom, kao i o društvenom poduzetništvu.
- Unaprijediti sustav administrativne podrške učiteljima/nastavnicima koji su uključeni u rad učeničkih zadruga. Pokazalo se važnim poboljšati postojeću pomoć voditeljima zadruga u obavljanju posla, posebice administrativnog i financijskog dijela. Preporuča se izrada online platforme unutar web stranica HUUZ-a, koja bi povezala voditelje zadruga i služila olakšavanju administrativnog i financijskog dijela posla u vođenju zadruga. Ova bi platforma trebala sadržavati ogledne primjerke ispunjenih ugovora, izvještaja drugih dokumenata koji se pojavljuju u radu zadruga; pružiti primjere dobrih praksi iskusnih voditelja, te dati mogućnost postavljanja pitanja i razmjene iskustva preko foruma za učitelje/nastavnike uključene u učeničku zadrugu.

PRIJEDLOZI POBOLJŠANJA U UČENIČKIM ZADRUGAMA, ŠKOLAMA I ŠKOLSKOM OKRUŽENJU

- Osnažiti participaciju učenika u svim fazama i procesima oko upravljanja učeničkom zadrugom. Učeničke zadruge su mjesta koja omogućavaju iskustveno učenje o (ekonomskoj) demokraciji i participativnom upravljanju i stoga bi trebalo maksimalno iskoristiti njihov potencijal. Voditelji zadruga i sekcija bi trebali poticati učenike na sudjelovanje u procesima odlučivanja i prepuštati im upravljanje pojedinim proizvodnim i prodajnim procesima.
- Raditi na uspostavi kontinuirane suradnje s akterima izvan učeničke zadruga, posebice s roditeljima, organizacijama civilnog društva, lokalnim poduzetnicima, predstavnicima lokalne vlasti i drugim relevantnim lokalnim akterima. Treba omogućiti i ojačati sudjelovanje ovih aktera od početaka i osnutka učeničke zadruga.
- Uvoditi učenje o društvenom poduzetništvu. Poticati interes učenika za prepoznavanje socijalnih, ekoloških i drugih društvenih problema i potreba u školi i lokalnoj zajednici i usmjeravati ih na traženje održivih rješenja kroz društveno poduzetničke modele.
- Uvesti način vrednovanja sudjelovanja u učeničkim zadrugama. Pokazalo se kako postoji potreba za uvođenjem primjerenog oblika vrednovanja sudjelovanja učenika u zadrugi. Pri tome se ne misli na (brojčano) ocjenjivanje, jer je ono protivno ulozi izvannastavnih aktivnosti i samim temeljima zadruga. Preporuča se uvođenje nekog oblik certifikata ili svjedodžbe od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja, koje bi sadržavalo informacije o vrstama aktivnosti i ulogama koje je učenik-zadrugar obavljao u učeničkoj zadrugi. Takav certifikat imao bi svrhu omogućiti prepoznavanje kompetencija koje učenici-zadrugari stječu, što im može dalje olakšati položaj na tržištu rada.

• LITERATURA •

Baranović, B., Štibrić, M. & Domović, V. (2007) Obrazovanje za poduzetnost – perspektiva osnovnoškolskih učitelja i nastavnika, *Sociologija i prostor* 45(3-4): 339–360.

Bučar, M. (ur.) (2008) Školska učenička zadruga u razvoju djece i mladeži: Priručnik za nastavnike osnovnih i srednjih škola, Zagreb: Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva.

Jagodić, L. & Seršić, N. (2012) Učenička zadruga kao model poduzetništva, *Učenje za poduzetništvo* 2(1): 193-200.

Munjiza, E. (2008) Osvrt na povijest učeničkog zadrugarstva, u Bučar, M. (ur.) Školska učenička zadruga u razvoju djece i mladeži: Priručnik za nastavnike osnovnih i srednjih škola, Zagreb: Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva.

Peko, A., Munjiza, E. & Cindrić, M. (2005) Uloga učeničke zadruge u razvijanju samopoštovanja, *Zbornik učiteljske akademije u Zagrebu, Zagreb: Učiteljska akademija u Zagrebu*, str. 49-62.

Posavec, M. (2011) Odgoj za poduzetništvo u primarnom obrazovanju, *Učenje za poduzetništvo* 1(1): 225-238.

Slačanac, I., Munjiza, E. (2007) Programski sadržaji razredne nastave i mogućnosti njihove realizacije u školskim vrtovima, *Život i škola* 17(1): 87-100.

Tkalec, Z., Quien, M. & Posavec, Z. (2013) Mogućnosti integracije učeničkih zadruga i socijalnog poduzetništva u obrazovnom procesu, *Učenje za poduzetništvo* 3(2): 54-61.

Pravilnik o izmjenama i dopunama pravilnika o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi, NN 34/2014, 40/2014, 103/2014 i 40/14.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18.

Zakon o tehničkoj kulturi, NN 76/93, 11/94 38/09.

Zakon o zadrugama, NN 128/13, 46/14.

OBRAZOVNA
ZVIŽDALJKA

www.oz.goo.hr

www.goo.hr

2019.